

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ÎN AȘEZAREA FEUDALĂ TIMPURIE DE LA MĂNĂSTIREA BODROG, JUD. ARAD

de LUMINIȚA MUNTEANU

Atestată documentar ca instituție deja constituită la sfârșitul sec. al XII-lea¹ și menționată în cursul veacului următor², mănăstirea Bodrog, situată la circa 17 km sud-vest de Arad, apare tot mai des citată în literatura de specialitate ca unul dintre cele mai vechi monumente românești de pe teritoriul Banatului³. Pentru elucidarea acestei probleme, cât și pentru obținerea unei imagini cât mai complete din punct de vedere arhitectural, Direcția Patrimoniului Cultural Național a inițiat în anul 1976 seria campaniilor de cercetare arheologică, fiind întreg ansamblul urma să fie supus consolidării și restaurării.

Formată dintr-o incintă de plan dreptunghiular, mănăstirea mai cuprinde, în afară de corpul stărilor, construite într-o ultimă etapă de transformări și renovări, clădirea bisericii și silueta unui turn clopotniță, situat spre vest și fără a fi racordat structural incintei principale (fig. 1).

În urma celor două campanii⁴, s-a putut constata atât pe baza datelor de ordin stratigrafic, cât și a materialului arheologic recoltat, că acest ansamblu a suferit mai multe etape de transformări, nucleul inițial rămânând construcția bisericii, ridicată către sfârșitul sec. al XIV-lea, începutul sec. al XV-lea.

Suprafața investigată s-a limitat pentru început numai la interiorul bisericii și imediata sa vecinătate, când a fost necesară obținerea tuturor datelor întocmirii proiectului de restaurare, fapt pentru care nivelul de locuire din epoca feudal timpurie nu a putut fi cercetat pe suprafețe foarte mari.

Stratigrafia obținută în acest sector al incintei principale se prezintă astfel: stratul de cultură aparținând epocii feudal timpurie, în grosime de circa 0,35 m, ce suprapune pământul viu, este un pământ cenușiu închis lutos. Din acest strat au fost săpate gropile menajere surprinse în secțiunile S VII, S X, ca și locuința semifregată din secțiunea S XVIII. Deasupra acestui strat un alt nivel de construcție al bisericii, respectiv o lentilă de pământ pigmentat, aruncat din șanțurile de fundare și stratul de mortar rezultat în urma turnării fundațiilor și ridicării elevației. Se succed nivelurile de funcționare ale bisericii, respectiv ale mănăstirii, straturi care conțin un bogat material ceramic aferent sec. XIV-XX și din care au fost tălăse și gropile mormintelor ce constituie cimitirul acestei mănăstiri.

Singura locuință surprinsă și cercetată arheologic, ce aparține epo-

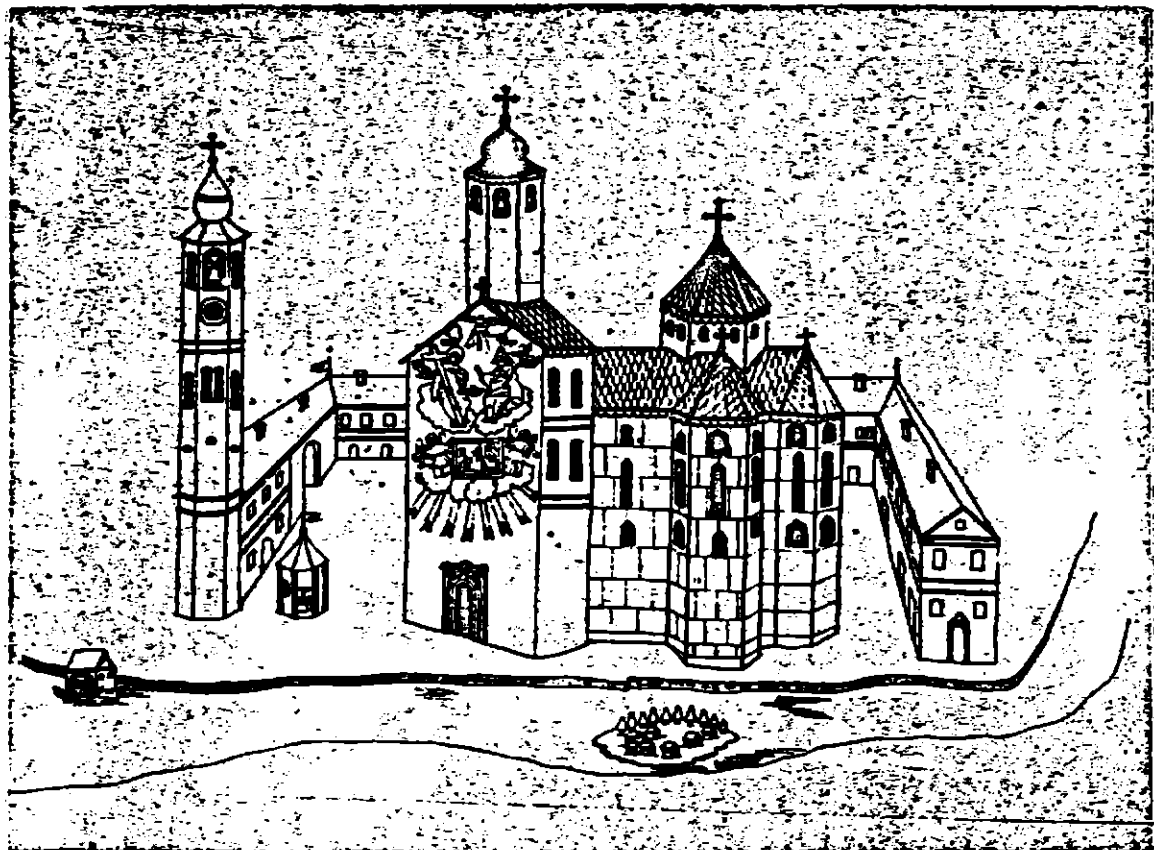

Fig. 1.- Imaginea mănăstirii Bodrog așa cum apărea într-o stampă din sec. al XVIII-lea.

cii feudal timpurie, este o locuință semifngropată, săpată din stratul cenușiu lutos și adăncită în solul viu cu aproape 0,30 m. De plan aproape pătrat (4,90 x 4,80 m) și colțurile rotunjite, aceasta prezintă pe traseul ei gropile unor pari de susținere a pereților (fig.2). La interior, către latura de sud, au fost descoperite urmele unui cuptor, cu diametrul de circa 1 m, a cărui boltă și vatră au fost distruse de fundația unei amenajări din sec. al XVIII-lea. Pe podeaua locuinței, formată dintr-un strat de pământ castaniu deschis, bine bălțorit, în afară de un bogat material ceramic s-a mai descoperit și un imel de buclă cu canățul în formă de S (pl. II/5).

Materialul ceramic surprins în strat, cât și în locuința amintită și gropile menajere, apare dentat de unitar în ansamblul său. În ceea ce privește tehnica de realizare a pastei se pot distinge două categorii, una, mai puțin reprezentată, cuprinde vase lucrate la roată în pastă dintr-o pastă slab frământată, sgrunțuroasă și arse în mediu reducător.

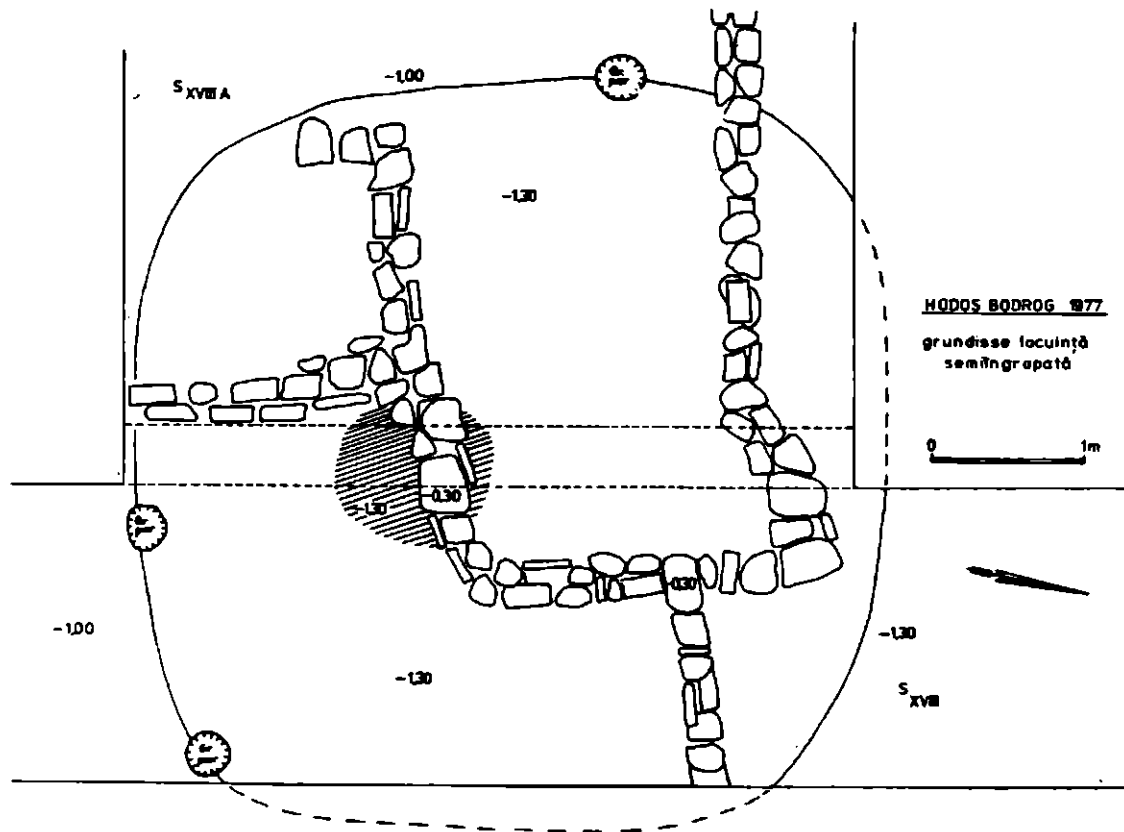
Cealaltă categorie, mult mai numeroasă, cuprinde vase confecționate dintr-o pastă mai fină, bine frământată cu mult nisip, micacee ca degresant și lucrate la roata cu turație medie, fragmente ceramice care prezentau urme de ardere secundară, ca rezultat al procesului de folosire.

Forma ceramică predominantă este reprezentată de categoria oalelor borcan de diferite mărimi. S-au putut stabili o serie de variante legate de forma buzei, oale borcan cu buza puternic răsfrântă în exterior, cu marginea rotunjită, tăiată drept sau oblic (fiind varianta cea mai frecvent întâlnită (pl. I/13), oale borcan cu marginea inferioară a buzei puternic trasă în jos, formând un guler, iar marginea superioară tăiată drept (pl. I/16) și oale borcan cu marginea buzei ușor ștațuită către exterior. Mai evoluată, buza ștațuită la interior și cu marginea teșită. În general, gâtul oalelor borcan este scurt, umerii proeminenți, pereții ușor oblici și fundul plat, prin formarea unei ușoare îngroșări exterioare.

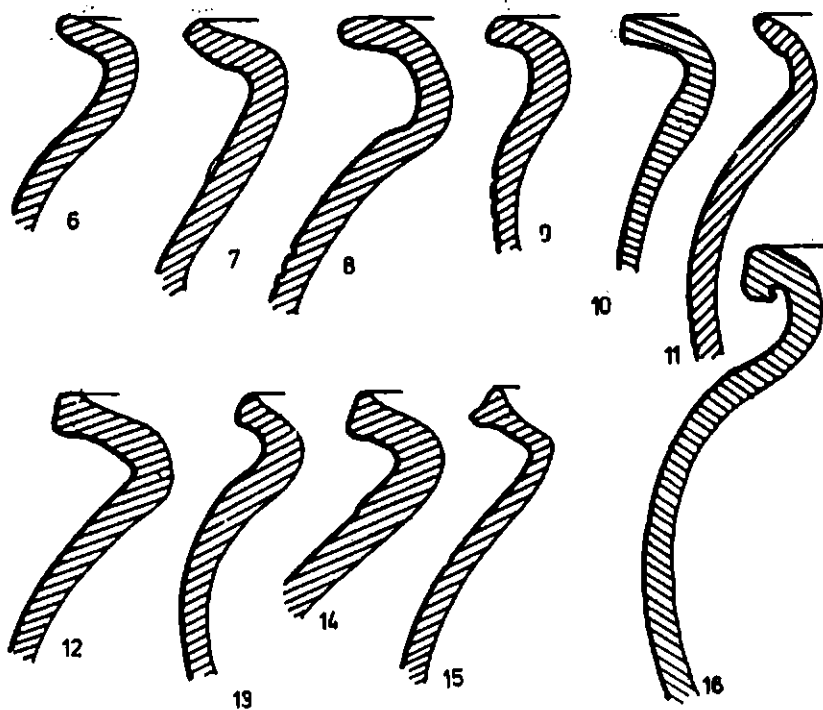
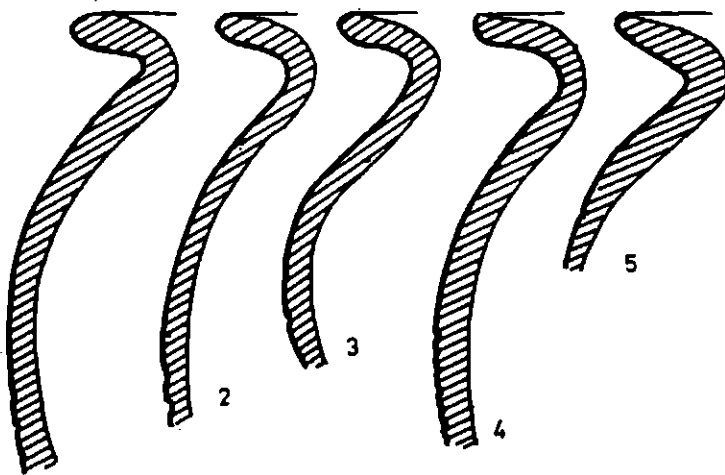
Motivul decorativ principal ce acoperă două treimi din corpul oalelor borcan fi constituia alveolele cu suprafață șiruri de linii paralele înclinate, care uneori devin caneluri, benzi de linii ce coboară către fundul vasului. La numai câteva exemplare a apărut banda vălurită și linia în val simplă sau banda în val amănunțit cu șiruri de câte trei alveole dispuse deasupra vertical (pl. II/8-9). De asemenea, foarte rar apare decorul folosit cu roțița, ca și decorul format din cercuri, imprimat în pasta mesele ca trestia⁵ (pl. II/7).

Din această categorie de vase s-a putut reîntregi o oală borcan de dimensiuni mijlocii (înălțimea = 12 cm, diametrul gurii 15,2 cm), lucrată la roata cu turație medie, dintr-o pastă bine frământată și arsă în mediu reducător. Buza este răsfrântă către exterior, cu marginea tăiată oblic, gâtul scurt, umerii înalți și fără decor.

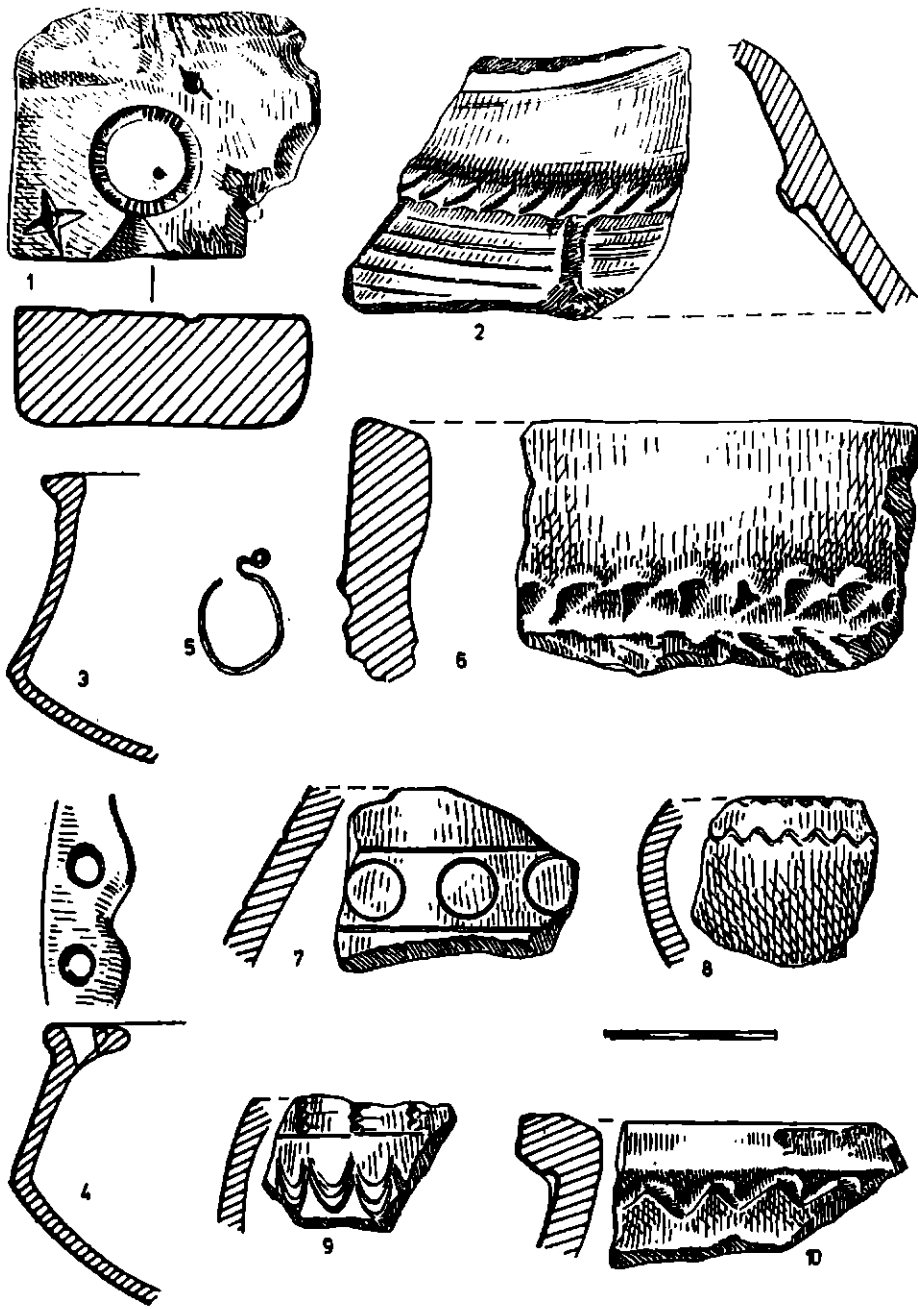
O altă categorie ceramică deosebită este aceea a căniștrilor, realizate din aceeași pastă de bună calitate, cu mult nisip fin ca degre-

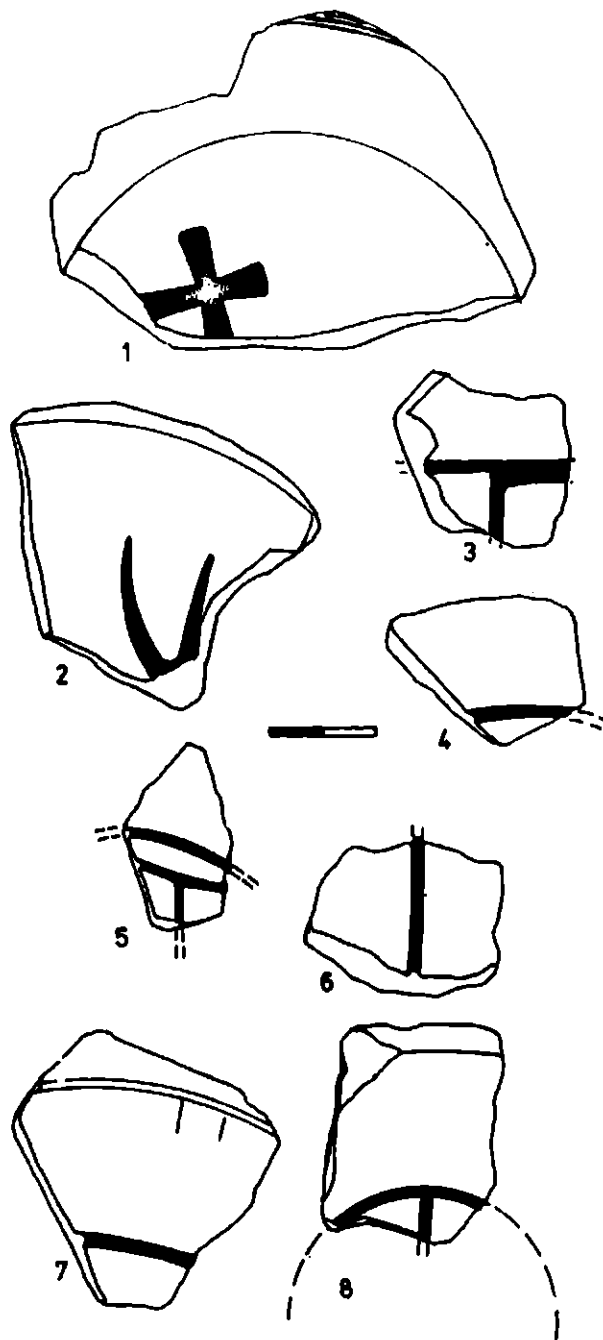
Fig. 2.- Planul locuinței (B1) surprinsă arheologic.

Pl. I. - Profile ceramice de sec. XII.

Pl. II. - Fragmente ceramice de sec. XII.

Pl. III. - Mărci de olar.

sant, arse în mediu semioxidant și cu urme de ardere secundară. Forma lor este bitronconică, cu pereții în general acunzi și gura larg deschisă (exemplarul întregis are diametrul gurii de 0,32 m), iar buza îngroșată către exterior și țesută orizontal, fiind prevăzută cu 2 urechiușe cu perforații oblice sau verticale. Și aici se întâlnesc mai multe variante legate de forma busii, Mijlocul și mult spre interior sau exterior. Fundul, la toate fragmentele descoperite, este numai semicircular. În afară de două fragmente de buze, unul decorat cu linii ondulate, puternic incizate, altele cu un șir de alveole, toate celelalte fragmente de căldări descoperite în cercetările de la Bodrog sînt lipsite de decor (pl. II/6-10).

Pe unele fragmente ceramice provenind de la fundul unor calabroșuri au fost surprinse o serie de mărci de olar, ce cuprind mai multe variante - o cruce simplă, crucea înscadrată de un cerc, diferite combinații de linii drepte sau semicirculare, toate acestea fiind realizate în relief (pl. III).

În același strat, aparținînd epocii feudale timpurii, au mai apărut și câteva fragmente ceramice, respectiv pereți de vase, din naferniere fără buză, ce par a proveni de la niște vase înalte, probabil niște ulcioare, fragmente realizate dintr-o pastă foarte fină, arsă oxidant și al căror exterior este acoperit cu un slip roșatic, exemplare pe care le considerăm a fi confecționate în cadrul unor ateliere din zona sud-dunăreană. Alături de acestea sînt și un alt fragment ceramic, respectiv de la un perete de vas, unic prin decorația sa, alcătuită dintr-o ghirlandă plasată pe umăr, motiv decorativ ce suprapune o serie de caneluri, din care se observă pornirea unei torți sau butoaie (pl. II/2). În umplutura gropilor menajere, cît și a locuinței, au mai fost surprinse câteva piese metalice, aparținînd unor lame de cuțitase și torți de găleți. În secțiunea S X a fost descoperită valva unui tipar de inel, realizată dintr-o cărămidă foarte fină, aproape caștinată (pl. II/1).

În ceea ce privește datarea acestei așezări, în afara materialului ceramic recoltat, a cărui încadrare cronologică pe baza celor două forme dominante: calabroșul și căldara de lut, precum și a sativelelor decorative folosite, se poate plasa în cursul sec. al XII-lea; mai putem menționa și descoperirea unei monede în afara locuinței din S XVIII, monedă emisă de Ladislau I (1077-1095), care constituie un alt element în sprijinul acestei date.

În stadiul actual al cercetărilor arheologice, avînd în vedere marea cantitate a materialului ceramic, descoperirea în strat cît și în gropile menajere a mai multor fragmente osteologice provenite de la animale mari și mijlocii, precum și surprinderea unor fusiole, considerăm a fi o bună indicație pentru a atribui această locuință unei populații sedentare, care pe tot parcursul sec. al XII-lea a ocupat această zonă. Probabil că din anumite motive economice și sociale are loc către sfîrșitul sec. al XII-lea și începutul secolului următor renunțarea la vechea vatră prin părăsirea teritoriului și formarea unei alte așezări.

Dar aceste probleme rămase necunoscute, cîi și noi precizări legate de întreg procesul evolutiv al acestei locuiri, sperăm a fi rezolvate de viitoare cercetări.

NOTE

- 1 G.GYORFFY, *As árpád - kori magyarország történeté földrajza*, Budapest, 1962, p.173.
- 2 Documente privind istoria României, C, Transilvania, I, p.267-268.
- 3 I.D.SUCIU, *Monografia Mitropoliei Banatului, Timișoara*, 1977.
- 4 Sondajele arheologice efectuate la acest obiectiv s-au desfășurat pe parcursul anilor 1976 și 1977.
- 5 K.HOREDŢ, *Ceramica slavă din Transilvania*, în SCIV, II, 1951, 2; I. BERCIU, *Descoperiri din epoca feudal timpurie în raionul Alba Iulia*, în *Materiale*, IV, 1957, p.343-357; GH.ANGHEL, *Noi descoperiri arheologice în legătură cu așezarea feudal timpurie de la Alba Iulia*, în "Apulum", VII, p.473-480; TH.NÄGLER, *Vințul de Jos în feudalismul timpuriu*, în "Apulum" VIII, 1971, p.33-37.
- 6 Moneda a fost identificată de cercetătorul Octavian Iliescu de la Cabinetul Numismatic al Academiei R.S.R., pentru care îl aducem din nou mulțumirile noastre.

FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DANS L'ÉTABLISSEMENT FÉODAL DE BASSE ÉPOQUE AU MONASTÈRE DE BODROG, DÉP. DE ARAD

Résumé

Les fouilles archéologiques effectuées au monastère de Bodrog à l'occasion des travaux de restauration ont dévoilé une phase d'habitat appartenant à la culture féodale de basse-époque. On a trouvé à l'intérieur de l'unique habitation fouillée un four dont la voûte avait été détruite par les fondations d'une autre habitation tardive.

Le matériel ceramique que les fouilles ont mis à découvert de même que la monnaie découverte à l'extérieur de l'habitation (mise par Ladislaus I 1077-1095), constituent les éléments principaux qui permettent la datation de cet établissement au cours du XIIe s.

LEGENDE DES FIGURES ET DES PLANCHES

Fig.1.-Le Monastère Bodrog. Estampe du XVIIIe s.

Fig.2.-Plan de l'habitation (D1).
Pl.I.- Profils céramiques du XIIe s.
Pl.II.- Fragments céramiques du XIIe s.
Pl.III.-Marques de potier.